

Dar Kulturinstitut Lusérn macht bizzan

- 'Z soinda khent vorschobet di zaitn zo schikha di tēkste vor 'z **Gebīnn Tōnle Bintarn**: 'z izta zait fin atz **30 von herbestmānat!**
- Zoa auzolega da **“Zimbar Kolōnia”**, dar Kulturinstitut Lusērn mocht bizzan, opp un zua, biavl khindar 'z magatnda khemmen ingeschribet. Vor ditza dar Kulturinstitut vorst in lāut, boda

bölln innschraim soine khindar, zo machaz bizzan äruvante in nummar 0464 789645 oder schraibante attli email info@kil.lusern.it. 'Z izta zait fin an vraita 4 von prachant. Da "Zimbar Kolönia" bartze haltn von menta 26 von höbiat attli vraita 20 von sniitmänat, auz baz säntzta un sunta, vo di nöune mörgas attli viare in tages.

- Dar Kulturinstitut Lusérn gitt a hânt dar kooperativa boda bart aunemmen di laüt boda bartn arbatn in da "Zimbar Kolônia": berda bill ävsorn di arbat makz machan bizzan in Kulturinstitut schikhante in curriculum vitae. Di laüt mochan khânen ren aze biar un mochan nützan hêrta da zimbar zung.

Il 20 maggio - giornata mondiale delle Api - deve farci riflettere sull'importanza delle api per la vita sul nostro pianeta

Paing: gruntvichar vor daz ünsar lem

“Se laape scomparisse dalla faccia della terra, all’umanità non resterebbero che quattro anni di vita; niente più api, niente più impollinazione, niente piante, niente alberi, niente esseri umani” è quanto ha dichiarato Albert Einstein. Gran parte del cibo che consumiamo dipende, infatti, dall’impollinazione delle api, la cui esistenza, a causa di diversi fattori, è sempre più minacciata.

Boaztar bi läng 'z lemda di paing? Schiar 30/40 tang az 'z soinz paing von summar, un schiar sèks mánat az 'z soinz di sèllnen boda bortn ka herbest un traime auz in bintar. Pan summar di earstn 20 tang lem stianso zo arbat in èst un balsa soin eltar hevansa à zo giana auz un zo macha da sberarste arbat: gian auzolesa polline un nèktar. Asó a paige in an tage lem flattart att schiar 3000 roasan – ma barnzt o schaugante à bia soine vèttrech schopàrnse hërta mearar alle tage – un an lestn mochtma leng panàndar di arbat von gántz lem vo 12 paing zo haba lai a löffe hone.

Bia nã di paing soin asó biche vor daz ùnsar lem? Di paing, pittnãdar pitt ãndre insèkte un vichar, gianante vonar ròs att d'ãdar, trang ummar in polline un tũanante asó khinta gimacht a grundsachan vor alle di frukte un 'z gegres bobar èzzan: di impolinatzíong.

Un azta neméar beratn paing zo macha disa arbat? Azta neméar beratn paing dar 50% vo daz sèll bobar mang khoavan in an geschèft vo frukte un gegrés berata neméar un zoa nèt z'sterba alle vo hungar, mochapar tũan azpe 'z mochanda sa

tüan est di läut boda lem in di earde vo
Hanyuan – in Cina: sömm paing soindar
neméar umbrömm dar männ hattze
gemacht auzstéer alle un asó baibar un
männén mochan nützan länge stékhan
drau pitt vedarn zo lega att aniaglana
roas vo alln in püam in polline bosa hãm
mengl zo macha frukte.

Azpar nèt bölln az auzkhemm asó da kan üs o mochpar tüan allz bazpar mang zoa zo helvan disan vichela un alln in åndarn insèkte un mochanz tüan daz bahémmegarste bobar mang.

E.v.K.

A naügar bege zo krabla

Dalla passione e intraprendenza di Daniele Carpentari è nata negli ultimi mesi la prima parete Cimbra di arrampicata, attrezzata con 7 vie di graduale difficoltà. L'ha battezzata "anfiteatro cimbro" per la splendida vista sulla valle di cui gode.

Bar bizzan bol ke biar zimbarñ hãm hërta gehaltet gearn di pèrng un, ànka azta est makma nèt gian ummar kartza vil, a djungar boda aromài sidar ettlane djardar iz khent z'soina a zimbar un zo stiana da atz Lusèrn, hatt pensàrt auzorùsta an gântzan tòkko pèrge, zoa zo maga krabln.

Dar Daniele hattmar kontàrt ke, gianante zo macha a khear untar dar Prach, hattar gesek disan schümma tòkko khnott un hatt lai imadjinàrt zo krabla, azpe atti vil pèrng bodar iz hërta gânt zo macha disan sport a Serrada, Lavròu un ummar pan gântz Trentino o. Disar platz hatten gemacht pensàrn atti Dolomiti, pinn hoachan bent, un laise laise hattar àgeheft auzogiana pinn kubln un innzolega di hek zo pintase. Dar earst "bege" bodar hatt augerichtet iz gest gântz sber un malaméntar un machanten hattaren beagetànt in khnia, peng ditza hattaren gehoast "gamba di legno". Gianante vürsnen dar Daniele hatt augerüset simm beng in allz, aniagladar lång 60m; in peste vo disan hattaren gehoazt "tatta" zoa zo

gedenkha in Sergio boda in di sèlln tang hattaz gelatt: 'z iz a schümmmandar bege, boma mage krabln gerècht attn khnott divèrtirantese. Da peste atraktzióng vo disan prodjèkt in "l'altalenissima", a gântz hoacha rait pinn kubln gepunet att 50 mètre un boma steat gesotzt att 35 mètre vodar earde: sèmm, pitt a pizzle vort o, makma seng alla di natùr boda steat uminùm ünsarn lânt, flattrante azpe a vinkh. Di idéa vodar rait izzen khent gedenkhande di rait vodar Heidi boda, fin balbar soin gest khlumma, hattaz gemacht gian in an intruam pitt soin stòrdje atti pèrng. An lestrn dar Daniele hattmar khöit ke dar hatt pensàrt un gemacht a söttana arbat vor ünsarne djungen o, speràrante azzase apasionàrn disan sport boda macht seng di natùr vonarn àndarn sait un boda lirt zo höara ünsar laip un ünsarne limiti o, zo lüsna dar vort boda vil vert zoaget in djüst bege, da un in gântz lem o.

Giada von Galèn

Istituto Cimbri
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbri.it

Naüge haüsar

In Olanda, grazie ad un progetto dell'università di Eindhoven, è stata costruita una casa intera con una stampante 3D. La giovane coppia, prima in Europa ad abitarci, è già entusiasta dell'esperienza e a noi non resta che aspettare e capire se questa tipologia di case possono veramente rappresentare il futuro.

Ormàiz iz ettlane djardar boma süacht zo geba na hänt, übarällz in djungen laüt, zo khoava a haus, zo richtaz auz, odar, azpe 'z iz vürkhent atz Lusérn o, zo vorzisaz uminicht, zoa o azta naïge laüt khemmen in ünsar länt.

In Olända però, soinsase nèt limitàr lai aff ditza umbrómm, vor da earst bòtta in Europa, a famildja iz gánt zo leba in a haus gemacht gántz pittnar stampante 3D. Vor berda nèt bizzat baz 'z iz, di stampante 3D iz a maschi boda pitt mearare lekkn plastica iz guat zo macha von khlümmanarstn sachandarn, fin gröazarne, azpe est addirittura a haus o. 'Z haus iz khent augemacht vodar universitèt vo Eindhoven, boda hatt ideàrt in prodjekt, pittar hilfe vonar società boda aumacht häusar. 'Z iz attnan uantzegen piáno un iz groaz 94 quadratmètar, 'z hatt zboa khämmarn, a khuchl, an salotto, an bågno un an groazan gart uminùn un zoa az khemm mearar resistente un sterchar, in di maurn von haus soinda khent gelekk tòkkng zemènt o. Berda hatt augemacht 'z haus hatt o pensàrt att eppaz guat vor ünsar bèlt, umbrómm 'z haus iz khent isolàrt, asó azta pan bintar pasàr nèt inn dar vrost un pan summar di hitz, asó mochtma bërmèn un arkhualln mindar in air. Daz djung par bodada lebet sidar bintsche zait, iz kontènt zo maga provàrn disan naïge tipo vo haus un di 800€ zis, bosa mochan zaln, iz a guatar prais vor di selln saitn. Dar nèchste obbietivo iz machan au àndre viar häusar gántz un lai pinn stampanti 3D. Disa bòtta, visto ke daz earst haus iz khent asó gerècht un ma hatta gelekk lai 120 urn auzomachaz, böllnsa provàrn zo machase vo mearare piáni o.

Est steataz nìcht àndarz baz zo paita un z'sega bida dise häusar, gimacht in bintsche zait pinn stampanti 3D, mang soìn veramente di zukunft vodar bèlt.

An gruaz,
Samuel Pedrazza

Josso bi khalt!
'Z izta zuarkhent
da Khalt Sofi!

La Fredda Sofia compare nelle tradizioni nordiche, solitamente accompagnata dai tre Santi del Freddo. Anticamente, nel Calendario Giuliano, le date di questa credenza erano precedenti ad ora. Ma la tradizione resta viva in moltissime culture alpine e nordiche.

Ma maken vürstèlln da Khalt Sofi un
di drai Aismännèn sovl bisa beratn
a khönigè pitt soin drai raitarn boda-
gian zo ross. Sichar, 'z iz a sachen
boda geat äzopinta Lusérn pitt ploaz
ändre kultürn von Nört Europa. In
di drai tang vo madjo, von 12 fin-
atz 15, dar sbänt von bintar gitt
soi lest kulp in lentar von Alm. Zo
khödaz djüst, vil vert hattz gesnibet
o dopo dise 3 khaltn tang. Sobisó, di
traditzióng khütt ke in dise tang in
da gäntz Europa, izta hërta khent a
vrost boda nicht hatt zo tüana pinn
längez.

Di läut von Alm gloam no est dar
Khalt Soft un soinda ploaz baké
boda patin azze pasär zoa zo setza
di patän un äzoheva zo koltivära.
Ploaze studi soin khent gemacht
zoa zo bizza eppaz mearar vo disa
traditzióng, un zoa zo vorstiana
umbrömn 'z khemmenda dise drai
tang vrost. No dar Galileo Galilei

hatt augelest di dati von bëtter von
sëlln tang vor 15 djar, von djar 1655
fin 'z djar 1670. 'Z parirat ke eppaz
izta boll, ma nèt sovl zo khòda ke 'z
izta hintar eppaz schientifiko.
Ma an lestin, iz schümma o gloam in
traditzióngen un trang vür di altn
sachandar vodar bèlt. Umbrömm,
an lestin, da Khalt Sofi izta nèt lai da
atz Lusérn ma auz in Täutschtlant o,
bose khint gehoaht *Die Kalte Sophie*
pinn *Eismänner*, in Inghilterra
soinda di *Ice Saints* odar di *Frost*
Saints, un o nàmp üs, in Veneto, izta
di traditzióng von *Majo Majon*. Ma
mocht hërta gloam eppaz, seànka
azta di àndarn nemmenaz zo hentn!
Bar gian vürsnen zo gloaba in
Sambinèlo, in Düsele Marüsele, dar
Frau Pèrtega umbrömm, àna niamat
boden gloabet, gianatnsa vorlört.

Dar Nachtvogel